

TEŞRİİ DEĞER AÇISINDAN SÜNNETİN KONUMU

Ali TOKSARI
Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
atoksari@erciyes.edu.tr

Öz

Yüce Allah insanların dünya ve ahiret mutluluklarını sağlamak için gönderdiği son dinine peygamber olarak, Hz. Muhammed'i (sav) seçmiştir. O'nun en bariz iki özelliği "Allah'ın kulu ve resulü" olmasıdır. Hz. Peygamber, risaleti süresince insanlara İslam'ı tebliğin yanında ashabını irşat etmiş, onlara her alanda rehber ve örnek olmuştur. O görevi gereği bir taraftan inen K. Kerim ayetlerini tebliğ edip açıklarken diğer taraftan karşılaştığı yeni olayları ve problemleri vahyin ışığı ve kontrolünde çözmüştür. Asrı saadetten sonra da tarihin her döneminde Hz. Peygamber'in sözleri, davranışları ve takrirleri bir başka ifadeyle Sünneti, Müslümanların uygulamaları ve problemlerinin çözümünde rehber ve kaynak olmuştur. Daha açık olarak ifade etmek gerekirse Sünnet olarak nitelenen Hz. Peygamberin mirasının, Müslüman alimlerin hemen hemen tamamı tarafından Kitabı yani K. Kerim ayetlerini açıklama fonksiyonu yanında Kitaptan sonra ikinci sırada müstakil teşrii değerinin olduğu kabul edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kitap, Hadis, Sünnet, Vahiy, Teşrii değer.

POSITION OF SUNNAH IN TERMS OF LEGISLATIVE VALUE

Abstract

Allah the Almighty has chosen Muhammad (pbuh) as the last prophet for the last religion sent to people to provide happiness to the world and the Hereafter. Two of his most obvious feature is to be Allah's servant and messenger. The Prophet Muhammad (pbuh) has enlightened on the companions and has been guide to them and example in every area during his prophecy beside the notification to the mankind. In accordance with his mission while he was notifying and explaining Quran verses, he also solved new events and problems faced in the light and control of revelation. At every period in the history after the time of The Prophet (pbuh), his words, behaviors, and approvals, in other words, his sunnah has been a source and guide in applications and solving problems of Muslims. To put it more clearly almost all the Muslim scholars admitted that the heritage of the Prophet (pbuh) known as the Sunnah has a separate value in legislation after Quran next to function of explanation of the Book (Quran verses).

Keywords: The Book (Quran), Hadith, Sunnah, Revelation, Legislative value

Giriş

Sünnetin teşrii değerini bir başka ifadeyle hüküm koymadaki yerini daha iyi anlayabilmek için önce Hz. Peygamber'in kişiliği ile O'na resul olarak yüklenen görevin ne olduğunu kısaca açıklamada yarar görüyoruz.

Hz. Peygamber Bir Beşerdir

Yüce Allah, kainatta en yüce varlık olarak insanı yaratmıştır. İslam inanç sistemine göre insan eşref-i mahlukattır ve zübde-i alemdir. Yeryüzünde ve göklerde olan her şeyin emrine verildiği insanoğlu Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Böyle değerli bir varlık olan insan aynı zamanda göklerin, yerin ve dağların üstlenmekten içtinap ettikleri emaneti yüklenme sorumluluğunu kabul etmiştir.¹ Yüce Allah ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem'i yarattığında meleklerle "Adem'e secde ediniz" diye emretti. Melekler Allah'ın emrine uyarak, Adem'e secde ettiler. Ancak İblis kendisinin ateşten, insanın ise topraktan (balçıktan) yaratıldığını belirtip tekebbür göstererek Adem'e secdeyi reddetmiştir.²

Allah, insanlara hak yolu göstererek, dünya ve ahiret mutluluklarını elde etmeleri hususunda rehber olmaları için bütün peygamberlerini de insanlar arasından seçmiştir. Ancak başta toplumların bazı önderleri ve şımarık zenginleri olmak üzere peygamberlerin getirecekleri düzen sonucunda toplumdaki şeref ve itibarlarını, servetlerini ve makamlarını kaybetmekle karşı karşıya kalacaklarını düşünen şeytan tabiatlı kişiler İblisin Adem'i küçümsediği gibi ilahi mesajı getiren peygamberleri de küçümseyerek, insandan peygamber olamayacağını ileri sürmüşlerdir. K. Kerim'de bazı kavimlerin bu gerekçeyi ileri sürerek, ilahi mesajı getiren peygamberlerin, peygamberliklerini reddettikleri haber verilmiştir. Mesela K. Kerim'de "Nuh'u kavmine göndermiştik, onlara demişti ki, ey kavim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka kulluk edecek bir ilah yoktur. Hal böyleyken hala kötülüklerden korunup sakınmaz mısınız? Kavminin ileri gelen inkarcıları dediler ki, bu da ancak sizin bizim gibi bir beşerdir. Size üstünlük kurup iktidarı ele geçirmek istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermeyi) dileseydi (bunu bir beşerden değil de) meleklerden gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan, (insanın peygamber olacağına dair) hiç böyle bir şey duymadık."³ buyrularak, Hz. Nuh'un kavminin, insan olduğu gerekçesiyle O'nun peygamberliğine karşı çıktıkları haber verilmiştir. Aynı gerekçeyi ileri sürerek, Hz. Hud'un kavmi de O'nun risaletini reddetmiştir.⁴ Yüce Allah: "Onlar diyorlar ki, bu nasıl bir peygamber yemek yiyor ve (bizim gibi ihtiyaçlarını karşılamak için) çarşıya pazara gidiyor. Bari O'na bir melek gönderilse de, kendisiyle birlikte uyarı

¹ Bk., Ahzab, 33/72.

² Bk., Sad, 71-76

³ Müminun, 23/23-24.

⁴ Bk., Müminun, 23/33-37.

görevi yapsa olmaz mı?"⁵ buyurarak, müşriklerin de aynı gerekçeyle Allah Resulü'nün peygamberliğine karşı çıktıklarını haber vermiştir.

Cenabı Hakkın, peygamberlerini insanların arasından seçmesi, hikmetinin bir gereğidir. Her şeyden önce belirtmek gerekirse peygamber olan kişinin tebliğ görevinin yanında ümmetine örnek olacağına, ümmeti de onu örnek alacağına göre risalet görevini üstlenen ile tebliğ edeceği varlıkların aynı cinsten olması bir yerde zorunluluk arz etmektedir. Yüce Allah bu gerçek hakkında şöyle buyuruyor: "Doğruluk rehberi geldiğinde, insanları inanmaktan alıkoyan, onların Allah bir insanı mı beşeri mi elçi olarak gönderdi, demelerinden başka bir şey değildir. Söyle onlara: Yeryüzünde yaşayan, yerleşip eğleşenler (insanlar değil de) melekler olsaydı, kuşkusuz ki biz onlara peygamber olarak, gökten melek elçi gönderirdik."⁶ Allah bir başka ayetinde de "biz Peygamber'i melek yaratsaydık (kendisini görüp iletişim kurabilmesi için) onu yine beşerden bir erkek kılığına sokacaktık ki, o zaman da onları şimdi içine düştükleri kuşkuya düşürmüş olacaktık"⁷ buyurarak, Hz. Peygamber'i melek olarak yaratsaydı bile ümmetine örnek olabilmesi, ümmetinin de O'nu model ve örnek alabilmeleri için yine de meleği insan şeklinde göndereceğini bildirmiştir.

K. Kerim'de Hz. Peygamberin beşer olduğunu ifade eden açık ayetler de vardır. Onlardan bazılarının meali şöyledir: "De ki ben yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki,) bana, ilahınızın sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor."⁸ "..de ki Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim."⁹

Bütün bu anlatılanlar bize diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber'in de bir beşer olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla insanlarda bulunan beşeri özelliklerin tamamının Hz. Peygamber'de de mevcut olması kaçınılmazdır. O da diğer insanlar gibi yiyen, içen, acıkan, susayan, uyuyan, bazı şeyleri unutan, sağlıklı yaşadığı dönemi olduğu gibi zaman zaman hastalanabilen, iyi ve güzel şeylerden zevk alan, kötü ve çirkin şeylerden tiksinen bir insandır. Daha açık bir ifadeyle diğer insanlarda hangi beşeri özellikler varsa Hz. Peygamber'de de gayet tabii olarak bu özellikler bulunmaktadır.

Hz. Peygamber Nebi ve Resuldür

Hz. Peygamber diğer insanlar gibi ete kemiğe bürünmüş bir beşerdir, ancak sıradan bir beşer değildir. O, Yüce Allah tarafından seçilerek bütün insanlığa gönderilmiş son peygamberdir. K. Kerim'de Hz. Muhammed'in

⁵ Furkan, 25/7.

⁶ İsrâ, 17/94-95.

⁷ Enâm, 6/9.

⁸ Kehf, 18/110

⁹ İsrâ, 17/93; ayrıca bk., Fussilet, 41/6.

peygamber olarak seçilip gönderildiğine dair çok sayıda ayet vardır. Bu ayetlerden birinde Yüce Allah “Muhammed, sizden hiçbir kimsenin babası değildir. O, Allah’ın elçisi ve nebilere sonuncusudur. Allah her şeyi daima bilir.”¹⁰ buyurarak, çok açık bir şekilde Hz. Peygamber’in Allah’ın resulü ve nebilere sonuncusu olduğunu açıklamıştır. Hz. Muhammed, peygamber olması sebebiyle diğer peygamberlerin sahip oldukları başta sıdk, emanet, fetanet, ismet ve tebliğ-i şeriat olmak üzere bütün sıfatlara sahiptir. Ayrıca son peygamber olması, risaletinin evrenselliği, geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmesi, kendisine ganimetlerinin helal kılınması, Kevserin verilmesi, alemlere rahmet olarak gönderilmesi gibi diğer peygamberlere verilmeyen bazı hususlar Hz. Peygamber’e ayrıcalık gösterilerek tahsis edilmiştir. Hz. Peygamber’in bizzat kendisi de her fırsatta Allah’ın kulu ve resulü olduğunu açıklamıştır.¹¹

Buraya kadar anlatılanlar bize Hıristiyanların, Hz. İsa hakkında ileri sürüp iman umdesi haline getirdikleri ilahlık vasfının Hz. Peygamber’de olmadığını göstermektedir. Kelime-i şahadette O’nun bu iki özelliği vurgulandığı gibi kendisiyle ilgili aşırı övücü sözler söylendiğinde de Allah Resulü, daima bu iki özelliğini hatırlatmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber, önceki milletlerin ve özellikle de Hıristiyanların Hz. İsa’ya ilahlık vasfını izafe etmelerini göz önünde bulundurmuş ve günün birinde aşırıya kaçıp ümmetinin de kendisine uluhiyet izafe edebileceklerini düşünerek onları sürekli uyarmıştır. Nitekim Hz. Peygamber’in bu husustaki hadislerinden biri şöyledir: “Hıristiyanların Meryem oğlu İsa’yı aşırı methettikleri gibi beni aşırı methetmeyin. Şüphesiz ben bir kulum. Allah’ın kulu ve resulü deyimiz.”¹² O bakımdan Allah’ın K. Kerim’de, Hz. Peygamber’in de sahih hadislerinde nitelendirdiklerinin dışında aşırı tazim merkezli yaklaşarak, O’na uluhiyeti çağrıştıracak vasıflar izafe etmek Allah Resulü’nü yüceltmez, olsa olsa sadece İslamın nübüvvet anlayışının dejenere olmasına vesile olur. Bu konuda doğru olan anlayışın ifrat ve tefritten uzak durarak, Hz. Peygamber’in kimlik, kişilik ve misyonunu anlayıp her şeyi ona göre yerli yerine koymanın doğru bir davranış olacağına inanıyoruz.

Hz. Peygamber’in Görevleri

Hz. Muhammed başta Arap Yarımadası olmak üzere insanlığın meskun olduğu her yerde tevhit inancının neredeyse tamamen kaybolduğu bir dönemde insanları şirkin her çeşidinden kurtarmak; bir olan Allah inancına çağırarak, insanları uyarmak, müjdelemek ve onlara hak ve hakikati öğretmek için, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir.

¹⁰ Ahzab, 33-40; Hz. Muhammed’in peygamberliği ile alakalı diğer bazı ayetler için bk., Ahzab, 33/45-56, 59; Maide, 5/67; Nisa, 4/79; Araf, 7/157.

¹¹ Örnek için bk., Müslim, Zekat, 135, Cihad, 84-86, İman, 178; Buhari, Cenaiz, 67, 86; İbn Mace Mukaddime, 11; Nesai, Kusuf, 15, Cenaiz, 109, 110; İbn Hanbel, Müsned, II/209, IV/170.

¹² Buhari, Enbiya, 48; Darimi, Rikak, 68; İbn Hanbel, I/23, 24, 47, 55.

Allah Resulü, peygamber olarak seçilip gönderilirken diğer görevlerinin yanında kendisine şu asli görevler verilmiştir:

1. Tebliğ: İnsanların görev ve sorumluluklarını bilmeleri ve yaptıklarından sorumlu tutulabilmeleri için ihtiyaçları olan inanç sistemlerinin ne olduğunu ve yerine getirmekle yükümlü oldukları mükellefiyetleri bilmeleri gerekir. Allah, insanlara, inanç esasları, ibadet ve muamelatla alakalı hususlar başta olmak üzere bilmeleri gereken hususları tebliğ etme görevini seçtiği peygamberlere vermiştir. İlahi mesajın insanlara tebliği açısından meseleye baktığımızda peygamberliğin bir ihtiyaçtan öte zaruret olduğunu görüyoruz. Bu yüzden olacak ki, herhangi bir mazeret ileri sürmemeleri için her millete ilahi mesajı ulaştıracak peygamber gönderilmiştir. Bütün bunlardan dolayı Hz. Peygamber'in de en önemli görevlerinden birisi, Cebrail vasıtasıyla kendisine gelen vahyi azaltma (tenkis), çoğaltma (tezyit) ve değişiklik yapmadan (tahrif ve tebdil etmeden) insanlara olduğu gibi tebliğ etmektir. Bu durum bize Hz. Peygamber'in ilahi tebliğin vazısı (koyucusu) değil tebliğ edicisi olduğunu göstermektedir.¹³ Konuyla alakalı bazı ayetlerde Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey Peygamber! Rabbinden indirilene tebliğ et. Eğer böyle yapmazsan, O'nun yüklediği elçilik görevini yapmamış olursun."¹⁴ "Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve (buyruklara karşı gelmekten) sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz şunu iyi bilin ki, elçimizin görevi, sadece apaçık tebliğ etmektir."¹⁵ "Allah'a ortak koşanlar dediler ki, eğer Allah dileseydi, ne biz ne de atalarımız, O'ndan başka birine tapmazdık ve onsuz hiçbir şeyi (kendiliğimizden) haram kılmazdık. Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin, apaçık tebliğ etmekten başka görevleri mi var?"¹⁶

2. Tebyin: Hz. Peygamber'e sadece ilahi mesajı insanlara tebliğ görevi verilmemiş aynı zamanda bu mesajı beyan görevi de verilmiştir. Beyan herhangi bir şeyin muhatap için fiilen yaşayarak, açıklayarak ve uygulayarak hiçbir kuşkuya meydan vermeyecek tarzda açıklanması, izah edilmesi demektir. Yüce Allah konuyla alakalı şöyle buyuruyor: "Onları biz, apaçık deliller (mucizeler) ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirilene açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik."¹⁷ Konuyla alakalı Yüce Allah bir başka ayette şöyle buyuruyor: "Biz her peygamberi ancak kavminin diliyle gönderdik, ta ki onlara gerçekleri iyice açıklasın..."¹⁸ Yüce Allah bu son ayetle peygamberlerin kavimlerinin diliyle gönderilmesinin amacının, ilahi mesajın her kavmin peygamberi tarafından ümmetine sözleri, davranışları

¹³ Bk., Hamidullah, İslam Peygamberi, 31.

¹⁴ Maide, 5/67.

¹⁵ Maide, 5/92.

¹⁶ Nahl, 16/35.

¹⁷ Nahl, 16/44.

¹⁸ İbrahim, 14/4.

ve uygulamalarıyla yaşayarak açıklamasını sağlamak için olduğunu açıklamıştır. Bir başka ifadeyle kavminin dilini anlamayan peygamberin, indirilen vahyi tebliğ etse bile kendisine inen ilahi mesajı anlayacakları şekilde ümmetine açıklaması mümkün değildir.

Hiz. Peygamber asla bir postacı değildir. O, Yüce Allah tarafından peygamber olarak seçilmiş ve ilahi özelliklerle donatılmış bir kişi olduğundan getirdiği K. Kerim ahkâmını en iyi anlayan, uygulayan ve dolayısıyla anlatıp açıklayacak olan bir elçidir. Bir başka ifadeyle vahye muhatap olduğu ve Yüce Allah ile vahiy yoluyla iletişim kuran bir elçi olduğundan hiç şüphesiz gelen vahyi en iyi anlayan ve dolayısıyla en güzel şekilde açıklayıp yorumlayacak olan yani tefsir edecek olan da O'dur. K. Kerim'i en iyi anlayıp yorumladığı için Hiz. Peygamber'in sözlerinin yanında fiil ve davranışları da en mükemmel Kur'an tefsiri olduğu gibi, ahlakı da K. Kerim ahlakı idi.

Bütün bu anlatılanlar bize Hiz. Peygamber'in tebyin görevinin, hem yetkisi hem de vazifesi dahilinde olduğunu göstermektedir. Bu yetki ve görevi çerçevesinde Hiz. Peygamber, ayetleri sözleriyle, fiilleriyle ve takrirleriyle açıklamıştır. ¹⁹ Hattabi (388/998), "utiytü'l-kitabe ve mislehu meahu = bana Kitap ve bir benzeri verildi."²⁰ hadisini açıklarken 've mislehu meahu' kavramı Hiz. Peygamber'e zahir/metlûv vahiy geldiği gibi zahir/metlûv olmayan vahyin de verildiğini ifade etmiştir, demiştir. Hattabi açıklamasına şöyle devam ediyor: "Yani Hiz. Peygamber'e Kitabı açıklama izni verilmiştir; (bu izne dayanarak) hasları amm, ammları da has kılabilir. Ayrıca Kitab'a ziyade hüküm koyabilir. Böylece Kitapta bulunmayan hususlarda müstakil hüküm koyabilir. Durum bu şekilde olunca sünnetin kabulü ve kendisiyle amelin mecburiyeti aynen tilavet edilen Kur'an gibi olur."²¹ Hiz. Peygamber'in Kitabı açıklaması, amm olan hükümleri tahsis, mücmelleri tafsil, mutlakları takyit, müşkilleri tavzih şeklinde olmuştur. Hiz. Peygamber tebyin görevi sayesinde ilahi vahyin kontrolü ve yönetimi altında inen Kur'an ayetlerini ümmetine onların anlayacağı şekilde açıklamıştır. Sünnetin K. Kerimi açıklama fonksiyonu İslam'ın olmazsa olmaz ilkelerinden birisidir. Sünnetsiz Kitabı anlamaya çalışmak demek Hiz. Peygamber'i her konuda devre dışı bırakmak demektir. Böyle yanlış bir mantıkla yola çıkmak ise itikadi, ameli ve ahlaki alanlarda sağlıklı ve doğru olmayan anlayışların ortaya çıkmasına sebep olur ki böyle bir şeyi kabul etmek mümkün değildir.

3. Teşri (hüküm koyma): Sünnetin müstakil hüküm koyma fonksiyonunun olup olmadığı hususunun daha iyi anlaşılması için önce sünnetin değeri ve kaynağı üzerinde ana hatlarıyla bilgi vermenin yararlı olacağı inancındayız. Buraya kadar anlatılanlar bize vahiy gelen bir beşer

¹⁹ Bk., Serahsi, Usul, II, 27, 50, 90.

²⁰ Ebu Davud, Sünnet, 6.

²¹ Hattabi, Mealimü's-sünen, V, 10.

olan Hz. Peygamber'in K. Kerim'i en iyi anlayan ve dolayısıyla onu en iyi tefsir eden bir kişi olduğunu göstermektedir. O bakımdan Hz. Peygamber'in sözlerinin, fiillerinin (davranışlarının) ve takrirlerinin, dinde farklı ve ayırt edici bir konumunun olmasının ötesinde dini bir zaruret olduğu bilinmelidir. Öyle olduğu içindir ki, Yüce Allah K. Kerim'de Hz. Peygamber'e itaatin ve O'nun verdiği hükümlere uymanın herkes için gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu konuda çok sayıda ayet vardır. O ayetlerden bazılarının mealleri şöyledir: "Ey iman edenler, Allah'a itaat ediniz. Peygamber'e ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de itaat ediniz. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resul'üne götürün (onların talimatına göre halledin). Bu hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."²² "Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olamazlar."²³ "Allah ve Resulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre yapmaya seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."²⁴ Hz. Peygamber de birçok hadisinde ümmetinden sünnetine tabi olmalarını istemiştir. Söz konusu hadislerden bazıları şunlardır: "Allah, benden bir hadisi işitip de, onu aynen işittiği gibi başkasına aktaran kişinin yüzünü ağartsın. Kendisine tebliğ edilen nice kimseler vardır ki, tebliğ edenden daha iyi muhafaza eder."²⁵

"Size iki şey bıraktım. Onlara sıkıca sarılırsanız asla sapıtmazsınız. Onlar, Allah'ın Kitabı ve Resulünün sünnetidir."²⁶

"Haberiniz olsun, bana Kitap ve onunla birlikte bir misli verildi."²⁷

Söz konusu ayetler ve hadisler bir bütün olarak değerlendirildiğinde Müslümanların Hz. Peygamber'e itaat etmelerinin şart olduğu, onun verdiği hükümlere aykırı hareket etmelerinin caiz olmadığını görüyoruz. Hz. Peygamber hayatta iken itaat hiç şüphesiz O'nun şahsına, verdiği emirlere ve yasaklara idi. Nitekim sahabilerin Hz. Peygamber'e sevgi, saygı ve emirlerine itaatleri hususunda sahih hadis kitaplarında çok sayıda rivayet vardır. Hz. Peygamber, sadece kendi çağındaki insanlara peygamber olarak gönderilmeyip bütün insanlığa peygamber olarak gönderildiğine göre Asrı Saadetten sonra gelecek olan insanların Hz. Peygamber'e itaati, hiç şüphesiz K. Kerim'in yanında O'nun takip ve tatbik ettiklerine yani sünnetine ittiba etmeleri şeklinde olacaktır.

²² Nisa 4/59b

²³ Nisa 4/65.

²⁴ Ahzab, 33/36. Aynı konuda diğer bazı ayetler için bk., Nisa, 4/64, 80, 13-14.

²⁵ İbn Hanbel, I, 427; Ebu Davud, İlim, 10; İbn Mace, Mukaddime, 18.

²⁶ İmam Malik, Muvatta, Kader, 2.

²⁷ Ebu Davud, Sünnet, 6.

Sünnetin teşriideki yerinin ne olduğunu doğru anlayabilmek için Hz. Peygamber'in söz, fiil ve davranışlarının bir anlam ifade edip etmediği, şayet ediyorsa bunların kaynağının ne olduğu gibi sorulara cevap verilmesi gerekir. O bakımdan biz teşriideki yerini açıklamadan önce sünnetin kaynağını yani vahiy mahsulü olup olmadığı sorusuna cevap vermeyi uygun görüyoruz. Sünnetin vahiy ürünü olup olmadığı meselesi çok çetrefilli ve tartışmalı bir konudur. Biz burada bu konunun ayrıntısına girecek değiliz. Malum olduğu üzere bu konuda tamamı vahiy mahsulü, hiçbiri vahiy mahsulü değil ve kısmen vahiy mahsulü olmak üzere üç ayrı fikir vardır. Biz kapsamını ve sübutunu nazarı dikkate aldığımızda sünnetin tamamının vahiy mahsulü olduğu görüşünü ifrat bulduğumuz gibi Hz. Peygamber'e K. Kerim'in dışında hiç vahiy gelmemiştir diyenlerin görüşünü de doğru bulmuyoruz. Gaybı bilmemesi sebebiyle²⁸ Bedir esirlerine yaptığı muamele,²⁹ İbn Ümmi Mektum'a takındığı tavır,³⁰ Tebuk seferine katılmak istemeyen bazı münafıklara izin vermesi,³¹ helal olan bir şeyi kendisine haram kılması,³² bazı münafıklara istiğfarda bulunmak istemesi³³ gibi bazı konularda hata yapması üzerine Allah tarafından Hz. Peygamber'in uyarılması söz, fiil ve takrirlerinin tamamının vahiy ürünü olmadıklarına en önemli delillerdir.

Buna karşılık Hz. Peygamber'in eşlerinden birisine bir sır vermesi üzerine O'nun yani sır verdiği eşinin bu sırrı saklamayarak, Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden birisine haber verince bu konuyu Yüce Allah'ın Peygamber'ine bildirmesi üzerine sır veren eşinin "bunu sana kim haber verdi" dediğinde Allah Resulünün "bana her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah haber verdi"³⁴ demesi, Hz. Peygamber'in, yukarıda zikrettiğimiz "Bana Kitap ve bir benzeri verildi" mealindeki hadisi, kutsi hadislerde Hz. Peygamber'in kullandığı ifadeler, Cibril hadisi,³⁵ Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde kullandığı "şüphesiz Allah bana emretti" tarzındaki ifadeleri, Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde Cebrail'in kendisine K. Kerim'in dışında bazı şeyleri bildirdiğini haber vermesi,³⁶ yine Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde kullandığı "Ben şöyle şöyle emrolundum"³⁷ "Ben şunlardan şunlardan nehyolundum"³⁸ şeklindeki ifadeleri Onun her

²⁸ Bk., Enam, 6/59, 50; Araf, 7/187, 188; Hud, 11/49; Sad, 38/69.

²⁹ Bk., Enfal, 67-69.

³⁰ Bk., Abese, 1-10.

³¹ Tövbe, 9/44-46

³² Tahrim, 66/1-3.

³³ Tövbe, 9/80.

³⁴ Tahrim, 66/3

³⁵ Bk., Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1; Ebu Davud, Sünnet, 16; Tirmizi, İman, 4; İbn Mace, Mukaddime, 9.

³⁶ Müslim, Cenaiz, 1; Tirmizi, İman, 18, Cihad, 32.

³⁷ bk., Müslim, İman, 32-36.

³⁸ bk., Münavi, Feydulkadir, VI, 289-290.

konuda olmasa bile bazı şeyleri K. Kerim dışında vahiy yoluyla aldığını göstermektedir.

Uç fikirleri bir kenara bırakacak olursak mezkur delilleri ve benzerlerini göz önünde bulunduran İslam alimlerinin büyük çoğunluğunun hadislerin bir kısmının vahiy mahsulü olduğu görüşünde olduklarını söyleyebiliriz. İctihatla bilinemeyecek sem'a dayanan taabbüdi konular, ahiret, kabir azabı gibi gaybi konular ile gelecekle alakalı konularda K. Kerim'in dışında Hz. Peygamber'e vahiy ve ilham yoluyla bilgi verilmesi akıl ve mantık dışı olmasa gerekir.

Biz burada sünnetin vahiy mahsulü olup olmadığı ile alakalı hadis müdafii meşhur alim İbn Kuteybe (İbn Kteybe/889) ile Şah Veliyyullah Dihlevi'nin (1176/1762) görüşlerini ana hatlarıyla vermeyi uygun görüyoruz. İbn Kuteybe'ye göre vahiy mahsulü olup olmama noktasında Sünnet üçe ayrılır. Birincisi Cebrail'in Allah'tan getirdiği yani vahiy yoluyla aldığı Sünnet. İbn Kuteybe bu tür sünnete örnek olarak bir kadının halası ve teyzesi üzerine nikah edilemeyeceğini öngören hadis³⁹ ile "nesep yoluyla nikahı haram olanlar, süt emme yoluyla da haram olur"⁴⁰ hadisini vermiştir. İkincisi, Allah'ın, Hz. Peygamber'e sünnet kılmasını mübah kıldığı; bu konuda kendi görüşüne başvurmasını emrettiği Sünnettir. Bu çeşit Sünnette Allah Resulüne bir mazeret sebebiyle istediği kişiye ruhsat tanıma hakkı verilmiştir. İbn Kuteybe bu çeşit Sünnetle alakalı çok sayıda çarpıcı örnek vermiştir. Bu tür Sünnete verdiği örnekler arasında ipeğin erkeklere haram olmasına rağmen bir hastalığından dolayı Allah Resulü'nün, Abdurrahman b. Avf'ın ipek kullanmasına izin vermesiyle ilgili hadis⁴¹ ile Allah Resulü'nün, Mekke'nin otunun koparılması ve ağacının kesilmesini yasaklamasına rağmen Abbas b. Abdulmuttalib'in ricası üzerine izhir otunu istisna etmesiyle alakalı hadis⁴² vardır. İbn Kuteybe'ye göre üçüncü çeşit sünnet ise Hz. Peygamber'in edep maksadıyla ortaya koyduğu Sünnettir. Ona göre bu tür Sünneti yerine getiren sevap kazanır, terk eden ise herhangi bir günah kazanmaz. İbn Kuteybe Hz. Peygamber'in pislik yiyen hayvanın etini yemeyi yasaklayan hadisi⁴³ ile hacamat yani kan almadan dolayı alınan paranın yasak oluşu ile ilgili hadisini⁴⁴ bu tür Sünnete örnek olarak vermiştir.⁴⁵

³⁹ Bk., Müslim, Nikah, 37.

⁴⁰ Bk., Buhari, Şehadet, 7, Nikah, 20, 27, 117; Müslim, Rada, 1, 2, 9, 12; Ebu Davud, Nikah, 6; İbn Mace, Nikah, 34; Darimi, Nikah, 48.

⁴¹ Bk., Buhari, Cihad, 91, Libas, 29; Müslim, Libas, 23, 25, 26; Ebu Davud, Libas, 9; Tirmizi, Libas, 2; İbn Mace, Libas, 17.

⁴² Bk., Müslim, Hac, 445, 447, 464.

⁴³ Bk., İbn Mace, Zebaih, 11.

⁴⁴ Bk., Nesai, Büyü, 94; Darimi, Büyü, 78; İbn Hanbel, II, 299, 332, 347, 415, 500.

⁴⁵ İbn Kuteybe'nin söz konusu görüşleri ve sünnet çeşitleriyle ilgili diğer örnekler için bk., Te'vilü muhtelif'l-hadis, 196-199.

Şah Veliyyullah Dihlevi ise Sünneti risalet görevinin tebliğine yönelik Sünnet ile risalet göreviyle ilgili olmayan Sünnet olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu meşhur alimimiz risalet görevinin tebliği ile alakalı Sünneti de vahiy mahsulü olup olmama açısından ikiye ayırmıştır. Ahiret hayatı ve melekut alemine ait sünnetin tamamının vahiy mahsulü olduğunu belirtmiştir. İbadetlerle ilgili hükümler ve onları belirleyici hadislerle irtifakların yani ihtiyaçların karşılanması yollarının belirlenmesine yönelik hadislerden bir kısmının vahye dayandığını, diğer bir kısmının ise içtihat ürünü olduğunu belirtmiştir. Ancak o bu konudaki Hz. Peygamber'in içtihatlarının bir kısmının vahiy mesabesinde olduğunu söylemiştir. Ona göre Allah, dini konularda Resulünü hata üzere ibka etmez. Allah, ona şeriatın maksatlarını, teşri, kolaylaştırma ve hüküm koyma ölçülerini öğretir; o da bu çerçevede hareket ederek, vahiy yoluyla elde edilmiş olan maksatları açıklar. Ona göre irtifaklarla ilgili sünnetin bir kısmı ile risalet göreviyle alakalı olmayan sünnetler içtihat ürünü olup vahiy mahsulü değildir.⁴⁶

Sonuç olarak belirtmek gerekirse elimizdeki akli ve nakli deliller, Sünnetin tamamının vahye dayandığını ispatlamıyorsa da tümünün içtihat ürünü olduğunu da ortaya koymamaktadır. Sünnette beşeri unsur olduğu gibi vahiy unsuru da vardır.

Sünnetin mahiyeti ve vahiy mahsulü olup olmadığı konusunda bu kısa ve öz bilgiyi verdikten sonra Sünnetin müstakil teşrii değerini yani müstakili olarak hüküm koyup koyamayacağı konusunu incelemeye çalışacağız. İslam alimleri arasında Sünnetin müstakil teşrii değerinin olup olmadığı hususunda fikir birliği yoktur. Sünnetin müstakil teşrii değerinin olmasından maksat Kitabın bir hüküm bildirmediği konularda Sünnetin yeni bir hüküm koyup koyamayacağı ve bununla da amelin vacip olup olmadığı meselesidir.⁴⁷ Bazı İslam alimleri, Hz. Peygamber'in koyduğu her bir sünnetin mutlaka K. Kerim'de bir aslının olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁴⁸ Bir başka ifadeyle Allah Resulüne ait her bir sünnetin K. Kerim ayetlerinin açıklaması olduğunu; ilk bakışta müstakil hüküm koymuş gibi gözükken bazı sünnetlerin bile iyice incelendiğinde K. Kerim'de bir aslının olduğunu görüleceğini ifade etmişlerdir. Bu tür düşüncede olanlara göre K. Kerim bütün hükümleri bildirmiştir. Hz. Peygamber'in yetkisi ve görevi ise Kitapta olan hükümleri ümmetine açıklamaktan ibarettir. İslam alimlerinin büyük bir çoğunluğu ise K. Kerim'e muhalif olmamak şartıyla Hz. Peygamber'in müstakil hüküm koyma yetkisinin olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁴⁹ Nitekim İmam Şafii Allah'ın K. Kerim'de hüküm koymadığı alanlarda Hz.

⁴⁶ Gerek zikredilenler gerekse konuyla alakalı daha geniş bilgi için bk., Şah Veliyyullah Dihlevi, Huccetüllahi'l-baliğa, (tercüme eden, Mehmet Erdoğan) I, 471-473.

⁴⁷ Abdulgani, Hucciyetü's-sünne, 305.

⁴⁸ Abdulgani, Hucciyetü's-sünne, 306.

⁴⁹ Abdulgani, Hucciyetü's-sünne, 307 vd.

Peygamber'in koyduğu hükümlerin Kur'an gibi nass olduğunu açıklamıştır.⁵⁰ Yine İmam Şafiiye göre sünnet Kitap ilişkisi üç şekildedir. Ya Allah'ın Kur'anda açıkça belirttiği bir hükmü Hz. Peygamber aynı şekilde açıklamıştır veya Allah'ın Kur'anda mücmel olarak indirdiği bir hükmü Hz. Peygamber Onun muradına uygun olarak açıklamıştır yahut da hakkında Kitapta hüküm bulunmayan konuda Hz. Peygamber hüküm koymuştur.⁵¹ Konu ile alakalı sayın hocam A. Osman Koçkuzu şunları söylüyor: "Peygamberin yüce şahsiyetini nebi ve elçi olarak tasdik ettikten sonra Peygamberi, Allah'ın sonsuz kudreti, salahiyeti ve istediğini yapmakta hür ve serbest olma vasfıyla karşı karşıya getirmek, güç denemesine çıkartmak bizzat ilme aykırı bir harekettir. Peygamber dinde müstakil hüküm koyabilir mi? Peygamber ancak Allah'ın iradesine tabi olarak iş yapar, dinde salahiyeti sınırlıdır şeklindeki hükümler ve düşünceler bizi yanıltan ve pratikte hiçbir değeri olmayan şeylerdir. Elbette Peygamber Allah'ın verdiği salahiyete bağlı olarak, onun emrine aykırı olmamak kaydıyla hükümandır. Peygamberin bir hüküm koyduğu; bir emir verdiği veya yasaklama yaptığı bizce belirlenmişse, acaba Peygamber bunu hangi sıfatla koydu? Bu Allah'ın emrine uygun mu değil mi? gibi düşüncelere kapılmamız gereksizdir. Peygamberimizi dinde güçlü kılan Allah Tealadır. Onu kontrol eden, yanlışlarını önleyen yine odur... Sünnet müstakil hüküm koymaz diyen kişinin, Peygamberin dinimizdeki geniş salahiyetleri karşısında bu görüşünü ilme dayandırması güçtür. O zaman akla şu soruların gelmesi normaldir: Yerine göre bir fakihe tanınan hüküm koyma yetkisi, niçin dinin sahibinden esirgenmektedir? Hüküm koyma yetkisi olmayan peygamber, sadece Allah'tan aldığı kullara kuru kuru nakleden ve belki de naklettiği şeyin mahiyetini dahi bilmeyen bir kişi durumuna düşmez mi? Peygamberlerden esirgenen, ama fakihe tanınan, dinin ahkâmını asırlar boyu zinde tutmağa yardımcı olan çalışmalar, tercihler, içtihatlar Peygamber-i zışandan nasıl esirgenebilir? Sonuç olarak şunu demek zorundayız: Peygamberimiz dinimizde şaridir. Haram ve helal tespit eder. Bizler için zorluk, ondan gelen haber ve hadisin gerçekliğinin tespitinde ortaya çıkmaktadır."⁵²

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse yukarıda ayrıntılı bir şekilde anlattığımız gibi nakli ve akli deliller, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin bir başka ifadeyle sünnetin Müslümanlar açısından bir anlamının olduğunu ve dolayısıyla İslami hükümlerin belirlenmesinde mutlaka nazarı dikkate alınması gereken bir değer olduğunu gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Tabii burada Sünnetin teşrideki yeri yani sıralamada Kitaptan önce mi sonra mı gelir veya onunla aynı konumda mıdır, icma ve kıyas karşısında durumu nedir gibi sorulara cevap vermek

⁵⁰ Bk., Şafii Risale, 173.

⁵¹ Risale, 91-92.

⁵² Koçkuzu, A. Osman, Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşrii Yönlerinden Değeri, 107-108; Ayrıca bk., Toksarı, Ali, Delil Olma Yönünden Sünnet, 90-91.

gerekir. İslam alimlerinin büyük çoğunluğuna göre hüküm koymada Sünnet Kitaptan (K. Kerimden) sonra ikinci sırada yer almaktadır. Ancak az da olsa bazı İslam alimleri şeri hükümlere delil olma nazarı itibara alınma yönünden Sünnetin K. Kerime denk olduğunu iddia etmişlerdir. Bunlara göre Allah kelamı olması, tilavetiyle ibadet edilmesi ve icazı gibi konularda her ne kadar Kitap Sünnetten üstün ise de Kitabın hüküm koymada Sünnetten üstün bir tarafı yoktur. Bu görüşte olanlara göre ayetler delil olma yönünden vahiy mahsulü olduğu gibi Allah Resulü peygamber olduktan sonra dünyadan ayrılıncaya kadar sürekli vahye muhatap olduğundan onun sözlerinin ve fiillerinin tamamı da Allah'ın takrir ve tasvibinden geçmiştir ve dolayısıyla delil olmada Sünnetin Kitaptan bir farkı yoktur.⁵³ Aynı görüşü paylaşan Hamidullah konuyla alakalı şunları söylemiştir: "Ehemiyyet sırasına göre İslam'da Devletler Hukukunun ikinci kaynağı Sünnet yahut hadistir ki, Hz. Peygamberin söylediği, yaptığı yahut yapılmasını hoş gördüklerini ihtiva eder. Kemiyet bakımından, İslami Devletler Hukukunun Peygamberin geleneklerinde (sünnetinde) bulunan hükümler, Kur'anda bulunanlardan çok fazladır. Keyfiyet bakımından hadis Kuran'dan sonra gelir. Mamafih bunun sebebinin, bir hadisin sahih oluşunun ispatındaki müşkilat bakımından ileri geldiği tahmin edilir. Yoksa Kur'an bizzat, tahsisan ve şüpheye mahal kalmayacak surette Hz. Peygamber'in sözünü (Peygamber kendisini gönderen adına ne ki söylediye onun Allah kelamı olarak alınması esası üzerine) Kur'an ile müsavi bir dereceye vazetmiştir.⁵⁴

İmam Evzai (157/774)'nin "Kitap Sünnete, onun kendisine olan ihtiyacından daha fazla muhtaçtır"⁵⁵ görüşü ile Yahya b. Kesir (129/746)'in "Sünnet, Kitap üzerine hakim; halbuki Kitap Sünnet üzerinde hakim değildir"⁵⁶ sözlerini göz önünde bulundurarak bazı İslam alimleri hüküm koymada Sünnetin Kitaba göre daha önde olduğunu iddia etmişlerdir.

Söz konusu ve benzeri gerekçeleri ileri sürerek, Sünnetin Kitaba eşit ve hatta bazılarına göre daha üstün olduğunu ileri sürenler olmakla birlikte İslam alimleri arasındaki hakim görüş hüküm koymada Sünnetin Kitaptan sonra ikinci sırada olduğu şeklindedir. Birinci görüşü ileri sürenlerin amacı Sünnetin kitaptan bağımsız teşrii değerinin olduğunu belirtmek ise hiç şüphesiz böyle bir görüş doğru ve isabetli yaklaşımdır. Ancak delil değeri açısından aralarında farkın olmadığını ileri sürüyorlar ve Kitap ve Sünnetteki hükümler arasına bir çelişki olduğunda dileyen K. Kerimin hükmünü tercih eder, isteyen de Sünnetteki hükmü tercih eder diyorlarsa böyle bir görüşü kabul etmek asla mümkün değildir. Delil değeri açısından Sünnetin K. Kerime eşit olduğunu söylemenin bilimsel olmadığı

⁵³ Abdulgani, Hucciyeti's-sünne, 287 vd.

⁵⁴ Hamidullah, İslam'da Devlet İdaresi, 18

⁵⁵ Hatib el-Bağdadi, el-Kifaye, 14, 15; Hazimi, el-İ'tibar, 27.

⁵⁶ Darimi, Sünen, Mukaddime, 49; Hatib el-Bağdadi, el-Kifaye, 14; Hazimi, el-İ'tibar, 26.

düşüncesindeyiz. Teşri değer açısından Sünnetin Kitabın önünde olduğunu söylemenin ise hiç doğru olmadığı açıktır. Nitekim İslam alimlerinin büyük çoğunluğu Evzai ve Yahya b. Kesir'in yukarıdaki sözlerinden maksadın Sünnetin, hüküm koymada K. Kerim'den daha üstün anlamında olmadığını, hadislerin mücmel ayetleri tafsil, mutlakları takyit, ammları tahsis ve müşkülli tavzih yani Sünnetin Kitabı açıklama fonksiyonu manasında olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Ahmet b. Hanbel'e, Yahya b. Kesir'in yukarıda arz ettiğimiz görüşü sorulduğunda "ben böyle bir ifadeye cesaret edemem, Sünnet ancak Kur'an'ı tefsir eder ve açıklar"⁵⁷ demiştir. Bize göre bu konuda göz önünde bulundurulması gereken kıstasın herhangi bir konuda hüküm vazederken ilk defa teşrii değeri olan hangi kaynağa müracaat edileceği ve aralarında net olarak çelişki olduğunda ise hüküm koyarken hangisinin tercih edileceği meselesidir. Hangi kıstası göz önünde bulundurursak bulduralım akli ve nakli deliller ile bu konudaki uygulamalara baktığımızda hüküm koymada Kitabın birinci sırada Sünnetin ise ikinci sırada yer aldığını görürüz.

Bu konudaki akli ve nakli delillerden bazıları şunlardır:

1. K. Kerim Allah kelamı, Sünnet ise peygamber de olsa beşer tasarrufudur. Hiç şüphesiz Allah kelamı beşer söz ve uygulamalarına her zaman tercih edilmelidir.

2. K. Kerim ayetlerinin vahiy mahsulü olduğu hususunda bütün İslam alimleri ittifak etmişlerdir. Yukarıda da ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi Sünnetin tamamı ve/veya bir kısmının vahiy mahsulü olup olmadığına ise ihtilaf edilmiştir.

3. K. Kerim asıl, Sünnet ise feridir. Asıl fer'e tercih edilir.

4. Ayetlerin sübutu kati, Sünnetin büyük çoğunluğunun sübutu ise zannidir. Sübutu kati olan zanni olana tercih edilir.

5. Yukarıdaki açıkladığımız gibi Sünnetin Kitabı tebyin fonksiyonu vardır. Mübeyyin (açıklayan) her ne kadar önemli ise de mübeyyene (açıklanana) göre ikinci derecededir.

6. Allah Resulünün uygulamaları da bu yönde olmuştur. Nitekim Muaz hadisi diye meşhur olan hadiste Hz. Peygamber Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken ona "nasıl hüküm vereceksin" diye sorduğunda Muaz "Allah'ın Kitabındakilere göre hüküm vereceğim" diye cevap vermiş, Hz. Peygamber "konu hakkında şayet Allah'ın K kitabında bir hüküm yoksa (ne yaparsın?)" diye sorunca Muaz "Allah Resulünün Sünnetine göre" ile cevap vermiştir...⁵⁸

7. Hz. Peygamber'in vefatından sonra halifeler de aynı doğrultuda uygulama yapmışlardır. Mesela Meymun b. Mihran (116/734) Hz. Ebu Bekr'in bu konudaki tavrını şöyle anlatıyor: "Ebu Bekr'e bir dava geldiğinde Allah'ın Kitabına bakardı. Eğer bir hüküm bulursa onunla amel ederdi. Şayet

⁵⁷ Hatib el-Bağdadi, el-Kifaye, 15.

⁵⁸ Tirmizi, Ahkam, 3; Ayrıca bk., Ebu Davud, Akdiye, 11.

kitapta bir şey bulamazsa o hususta Sünnetten bir şey biliyorsa onunla hüküm verirdi..."⁵⁹ Hz. Ömer de Kadı Şurayh'a yazdığı bir mektupta konuyla alakalı görüşlerini şöyle anlatıyor: "Sana hükmü Kitaptan olan bir mesele geldiğinde onunla hükmet. Şayet sana Kitapta olmayan bir şey gelirse Allah Resulünün Sünnetine bak ve onunla hükmet..."⁶⁰

8. Bilindiği üzere Türk pozitif hukuku anayasa, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler ve yönergelerden meydana gelir ve bunlar arasında hiyerarşik bir yapı vardır. Yani bir alttakinde üsttekine/üsttekilere aykırı hüküm olmaz. Daha açık olarak belirtmek gerekirse kanunlarda anayasaya, tüzüklerde kanunlar ve anayasaya, yönetmeliklerde üçüne, yönergelerde de hiçbirine aykırı hüküm olamaz. Teşbihte hata olmaz derler. Nasıl ki anayasa diğerlerine göre üst normsa K. Kerim'de başta Sünnet olmak üzere diğer bütün delillerin üzerindedir.

Sonuç

Hz. Peygamber'in en önemli hususiyetlerinin başında beşer olma özelliği gelmektedir. Ancak o sıradan bir beşer olmayıp aynı zamanda Yüce Allah tarafından insanlara, dünya ve ahiret mutluluk yollarını göstermek için gönderilmiş bir resuldür. O hayatı boyunca bu iki vasfını yani Allah'ın kulu ve resul olma özelliklerini her vesile ile vurgulamıştır. Bu duruma göre Hz. Peygamber'in diğer insanlardan ayırt edici vasfı resul olması sebebiyle vahye muhatap olmasıdır. Hz. Peygamber, resul olmasından dolayı bir taraftan inen K. Kerim ayetlerini insanlara aktarmak suretiyle tebliğ görevini yerine getirirken diğer taraftan Müslümanların sorularına cevap vermiş; karşılaştıkları problemleri daima çözmüştür. Hiç şüphesiz risaleti boyunca onun sözleri ve davranışları sahabiler için rehber olmuş bir başka ifadeyle daima bir anlam ifade etmiştir. Allah Resulü ahirete irtihal ettikten sonra da Sünnetin Müslümanlar nezdinde tarih boyunca ayrı ve önemli bir yeri olmuştur. Sünnetin teşrii değerinin olmasının mantıki, makul ve bilimsel zorunluluk ifade ettiği kanaatindeyiz. Sünnetsiz bir İslam inanç sistemini ve bilhassa ahkâmını düşünmek mümkün değildir. Sünnetin teşrii değerinin olmadığını kabul etmek demek bir yerde İslamın dini ritüellerden mahrum, muamelatla alakalı hükümleri olmayan kuru bir inanç sisteminden ibaret din olduğunu ileri sürmek demektir. Böyle bir İslam anlayışının da Yüce Allah'ın insanların dünya ve ahiret mutluluklarını temin için gönderilen din olamayacağı gayet açıktır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse bütün nakli ve akli deliller bize Sünnetin, K. Kerim'den sonra ikinci derecede teşrii değeri olan bir kaynak olduğunun ihtiyaçtan öte bir zaruret olduğunu göstermektedir. Nitekim çok az bir kısmının dışında bütün İslam alimleri de tarih boyunca her devirde Sünnetin, te'yid ve tebyin fonksiyonunun yanında müstakil teşrii değerinin olduğunu kabul etmişlerdir.

⁵⁹ Darimi, Mukaddime, 20.

⁶⁰ Darimi, Mukaddime, 20; İbn Kayyim, İ'lamu'l-muvakkiin, I, 61-62.

KAYNAKÇA

- Abdülğani Abdülhalik**, *Hucciyetü's-sünne* (tercüme: Dilaver Selvi), Şule Yayınları, İstanbul, 1996.
- el-Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (256/869)**, *Sahihu'l-Buhari* (I-VIII), İstanbul, 1399/1979 (ofset).
- ed-Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (255/868)**, *Sünen* (I-II), Beyrut, ts.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani (275/888)**, *Sünen* (I-V), Hıms, 1388/1969.
- Hamidullah, Muhammed**, *İslam Peygamberi* (tercüme:)
- Hamidullah, Muhammed**, *İslam'da Devlet İdaresi* (tercüme: Kemal Kuşçu), İstanbul, 1963.
- Hatib el-Bağdadi, Ebu Bekr b. Ali (563/1071)**, *el-Kifaye fi ilmi'r-rivaye*, Medine, ts.
- Hazimi, Ebu Bekr Muhammed b. Musa b. Osman**, *el-İtibar fi'n-nasihi ve'l-mensuhi mine'l-asar*, Hıms, 1386/1966.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed (241/855)**, *el-Müsned* (I-VI), Beyrut, 1389/1969.
- İbn Kayyim, Muhammed b. Ebu Bekr el-Cevziyye (751/1350)**, *İlamu'l-muvakkain* (I-IV), Beyrut, 1397/1977.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889)**, *Te'vilü muhtelifi'l-hadis*, Beyrut, 1393/1972.
- İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini (275/888)**, *Sünen* (I-II), tah. ve neşr, M. Fuad Abdülbaki, Mısır, 1373/1954.
- Koçkuzu, A. Osman**, *Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönlerinden Değeri*, Ankara, 1988.
- Malik b. Enes (179/795)**, *el-Muvatta* (I-II), tah. ve neşr, M. Fuad Abdülbaki, Mısır, 1370/1950.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac (261/874)**, *Sahihu Müslim* (I-V), tah. ve neşr, M. Fuad Abdülbaki, Mısır, 1374-1375/1955-1956.
- en-Nesai, Ebu Abdurrahman b. Şuayb (303/915)**, *Sünen* (I-VIII), Mısır, 1383/1964.
- Şah Veliyyullah ed-Dihlevi (1176/1762)**, *Hüccetullahi'l-baliğa* (tercüme: Mehmet Erdoğan) (I-II), İstanbul, 1994.
- Şafii, Muhammed b. İdris (204/819)**, *er-Risale*, Tahkik, Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut ts.

Ali TOKSARI

et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa (279/892), Sünen (I-V), İstanbul, 1981 (ofset).

